

Het tijmblauwtje

Uit Nederland verdwenen dagvlinders

Sinds 1850 verdwenen vijftien soorten dagvlinders uit Nederland. In deze serie leggen we telkens een van de verdwenen soorten onder de loep. Hoe verdween deze soort? Waarom verdween hij? En zou hij nog kunnen terugkeren?

Er zijn in totaal maar 71 waarnemingen van het tijmblauwtje in Nederland bekend. Dat geeft al aan dat de soort altijd zeldzaam geweest is. Wel is een groot deel verzameld, zodat we bij die vlinders zeker weten dat het niet om verwisselingen met het gentiaanblauwtje of pimperlblauwtje gaat.

De Graaf meldt de soort nog niet in 1853, de eerste beschrijving komt uit Groningen (Gavere, 1867): *"Plus rare et quelques années on la chercherait en vain. Fréquente en 1851."* (*"Zeldzamer [dan het gentiaanblauwtje] en verschillende jaren zonder resultaat gezocht. Veelvuldig in 1851."*) Voor het leefgebied meldt hij: *"Se trouve avec l'espece précédente"* (*"Samen te vinden met de vorige soort [gentiaanblauwtje]."*) Die beschrijft hij voor vochtige graslanden, die in de winter onder water staan. Juist van deze Groningse vindplaats zijn geen vlinders bewaard gebleven, zodat we niet 100% zeker weten of het hier daadwerkelijk om het tijmblauwtje ging.

Snellen vermeldt in 1867 alleen: *"Vliegt in Julij en Augustus, op bloemrijke drooge plaatsen. Tot dusverre alleen in Gelderland, in de omstreken van Arnhem, bij de buitenplaats Mariëndaal gevangen."* Dit betreft het oudst bekende exemplaar van het tijmblauwtje in Nederland dat in 1853 verzameld is door Quirijn Maurits Rudolph Ver Huell en bewaard is gebleven (vroeger bevond het zich in het Zoölogisch Museum in Amsterdam, dat is opgegaan in Naturalis).

Heylaerts vond de soort in Breda en schrijft in 1870: *"t. r. dans les fortifications en Août (3 mâles le 2 Août 1865, les seuls que j'ai pris)."* (*"heel zeldzaam op de vestingwallen in augustus (drie mannetjes op 2 augustus 1865, de enige die ik heb bemachtigd.)"*)

In de negentiende eeuw zijn er verder verspreide waarnemingen over het land, maar zelden meer dan

één jaar achter elkaar van één plek. Van 1901 tot 1904 zijn er daarna twintig vangsten uit de omgeving van de Slangenburg bij Doetinchem bewaard gebleven. Samen met andere waarnemingen in die tijd uit Doetinchem en Laag-Keppel lijkt het aannemelijk dat zich in deze streek destijds een populatie bevond, al weten we niet precies waar die zich bevonden heeft of hoe het er daar uitzag.

Ter Haar schrijft in 1910: *"bij voorkeur op bloemen van wilde marjolein, esparcette"*. Overigens kwam wilde marjolein in die tijd weinig voor in de westelijke Achterhoek en bij Arnhem, in tegenstelling tot grote tijm. Esparcette werd ook in Nederland ingezaaid, maar was wild heel zeldzaam. In Duitsland wordt het tijmblauwtje ook nu nog gevonden op droge kalkgraslanden met veel tijm en vaak met jeneverbes.

Daarna zijn er weer alleen verspreide waarnemingen, zelden van meer dan één jaar van één plek. Bovendien komen er steeds grotere gaten tussen de waarnemingen. Lempke schrijft in 1939: *"Sporadisch. Ongetwijfeld niet (meer?) inheemsch."* Na 1950 is er nog één losse waarneming op 20 augustus 1964 bij Bunde in Limburg, maar dit was een zichtwaarneming op 1,5 m afstand (Camping, 1965). Omdat deze waarneming meer dan tien jaar na 1950 ligt, en er geen aanwijzingen zijn voor voortplanting, gaan we ervan uit dat het tijmblauwtje na 1950 is verdwenen als standvlinder uit Nederland.

Figuur 1. Rivierduin met tijm en jeneverbes bij Ommen.

Op twee exemplaren op 1 en 6 juni 1927 bij Kerkrade na zijn alle Nederlandse tijmblauwtjes tussen 5 juli en 8 september gevonden, met een piek rond midden juli (al komt die vooral door de vlinders uit Slangenburg). Dit is opvallend veel later dan de huidige populaties in het westen van Duitsland, waar de soort vooral in juni op kalkgraslanden vliegt.

De vondsten uit midden negentiende eeuw bij Groningen zijn lastig te duiden, zeker omdat de habitat zo vreemd (namelijk als vochtige tot natte graslanden) beschreven wordt, en ook omdat geen vlinders bewaard zijn gebleven. Ze zijn ongetwijfeld verzameld, maar de vlinders zijn later verloren gegaan. Zouden vrouwtjes van het gentiaanblauwtje verkeerd gedetermineerd zijn? Begin twintigste eeuw heeft zich in de westelijke Achterhoek wel een populatie bevonden. Hoe lang die er al was is lastig te zeggen, de streek werd weinig bezocht voor het zoeken naar vlinders. Toen Klokman (de verzamelaar die ze hier ving) ophield met zijn bezoeken aan de Slangenburg en omgeving, stopten ook de vangsten daar van het tijmblauwtje. Daarbuiten zijn eigenlijk alleen losse

waarnemingen bekend, meestal ook maar uit één jaar.

Al met al lijkt het erop of we alleen in de westelijke Achterhoek een populatie gehad hebben van het tijmblauwtje. Maar ook moet het tijmblauwtje destijds veel gezworven hebben. Immers, het beperkt aantal vlinderaars ving elke paar jaar wel weer ergens een vlinder. Met het huidige aantal waarnemers had het zo maar jaarlijks raak geweest kunnen zijn. En ongetwijfeld een hoop fotografen hebben aangetrokken.

Leefgebied

Het is moeilijk uit de waarnemingen te distilleren in welk leefgebied de tijmblauwtjes gevlogen zullen hebben. In het buitenland zijn dit vaak droge kalkrijke graslanden met veel tijm (en jeneverbes), maar zoiets hebben we buiten Zuid-Limburg niet in Nederland. In de westelijke Achterhoek zal het landschap vooral hebben bestaan uit een mengeling van akkertjes, graslanden en hakhoutbosjes, op het landgoed Slangenburg ook hoger opgaand bos en

Figuur 2. Leefgebied tijmblauwtje Eifel.

heidevelden. Hier zal lokaal tijm zijn voorgekomen, wellicht leek het bij Laag-Keppel wel op de situatie zoals we die kennen van enkele gebieden langs de Overijsselse Vecht (figuur 1).

Net als de andere mierenblauwtjes leeft het tijmblauwtje het grootste deel van zijn leven in een nest van een knooppier, hier de zandsteekmier (*Myrmica sabuleti*). Op Verspreidingsatlas.nl lijkt dat geen heel zeldzame soort, maar hij komt ook niet zomaar overal voor. Maar 100 jaar geleden keek nog bijna niemand naar mieren, dus het voorkomen in de westelijke Achterhoek kan zomaar gemist zijn.

Toekomstperspectief

Lempke ging er negentig jaar geleden al van uit dat het tijmblauwtje was verdwenen uit ons land. Leefgebied is er op dit moment ook niet in Nederland, en ik zie het ook niet zomaar ontstaan. Bovendien is de soort ook over de grens lokaal en zeldzaam, pas wat verder weg kan hij meer gevonden worden. Wie tijmblauwtjes wil zien kan (nog) naar de Eifel of moet anders verder Duitsland of Frankrijk in.

Literatuur

Camping, M.W. (1965): *Maculinea arion* L. (Lep., Lycaenidae). Entomologische Berichten (Amsterdam) 25 (7), 126.

Gavere, C. de (1867): Notices sur quelques macrolépidoptères indigènes. Tijdschrift voor Entomologie 10, 185-217.

Graaf, H.W. de (1853): Nederlandsche schubvleugelige Insekten (Lepidoptera). In: Herklots, J.A. Bouwstoffen voor eene fauna van Nederland: onder medewerking van onderscheidene geleerden en beoefenaars der dierkunde. Eerste deel. Brill, Leiden, pp. 1-55.

Heylaerts, F.J.M. (1870): Les macrolépidoptères des environs de Bréda. Tijdschrift voor Entomologie 13, 142-157.

Lempke, B.J. (1936): Catalogus der Nederlandsche Macrolepidoptera I. Tijdschrift voor Entomologie 79, 238-316.

Snellen, P.C.T. (1867): De Vlinders van Nederland : Macrolepidoptera, systematisch beschreven. Nijhoff, 's-Gravenhage. ●

Figuur 3. Tijnblauwtje.